

پژوهشگاه قوه قضائیه

طرح مساله برای فراخوان عمومی

عنوان

چگونه جمعیت زندان را کاهش دهیم؟

پژوهشکده تخصصی ارزیابی ایده‌ها

پژوهشکده حقوق جزا و جرم‌شناسی

آذر ماه ۱۳۹۸

مشخصات کلی فراخوان:

۱. تعریف موضوع:

ازدحام جمعیت زندان چالشی است که می تواند برای هر جامعه‌ای به بحران تبدیل شود. هر چند که ظاهراً مجازات زندان متوجه یک فرد است، اما به واقع هزینه‌های آن را جامعه و خانواده زندانیان نیز پرداخت می‌کنند. در کنار این هزینه‌ها، مسائل جانبی که از حضور افراد در زندان حادث می‌شود گاهی پس از دوره مجازات و خروج از زندان هزینه‌های چند برابری را به جامعه تحمیل می‌کند. هر چند تلاش‌های زیادی برای ایجاد فضای مناسب تربیتی در زندان‌ها انجام شده است، اما طبیعتاً فضایی که از تجمع زندانیان در کنار هم شکل می‌گیرد با محیط مطلوب تربیتی قابل مقایسه نیست. از سوی دیگر ازدحام جمعیت زندان‌ها مدیریت زندان را در رابطه با تامین امکانات و ارائه خدمات با مشکل مواجه می‌سازد، امکانات و خدماتی که از اساساً هزینه آن از محل مالیات مردم و بیت المال تامین می‌شود.

ازدحام جمعیت زندان مساله‌ای پیچیده و دارای ابعاد گسترده است که پیامدهایی انسانی، اقتصادی و فرهنگی برای جامعه دارد؛ ازدحام جمعیت زندان دستاورد اعمال رویکردها و سیاست‌هایی در نظام عدالت کیفری برای پاسخ دادن به رفتارهای مجرمانه است و تا زمانی که عقلانیت حاکم بر این سیاست‌ها را نتوان به طور شفاف توجیه کرد مساله حل ناشدنی باقی خواهد ماند. بنابراین مساله ازدحام جمعیت به سبب پیامدهای متعدد فردی و اجتماعی نیازمند مطالعه علمی و دقیق است.

۱.۱. تعریف و تبیین پاسخ‌های کیفری

پاسخ‌های کیفری مجموعه‌ای از تدابیر و اقدامات به حساب می‌آیند که گاه به عنوان جایگزین‌های حبس و کاهش پیامدهای زیانبار آن و گاه متأثر از اصول بنیادین حقوق کیفری مانند اصل حداقلی بودن حقوق جزا و در نتیجه ضرورت توسل حداقلی به مجازات خواه توسط دستگاه عدالت کیفری یا با مشارکت بزهکار یا جامعه مورد استفاده قرار می‌گیرد. پاسخ کیفری به بزهکاری وقتی بیشتر بر حبس و مجازات‌های سالب آزادی تمرکز پیدا می‌کند در نهایت موجب افزایش جمعیت کیفری و ازدحام جمعیت زندان‌ها می‌گردد. بی تردید پاسخ‌های کیفری بایستی در راستای ارزش‌های بنیادین هر نظام اجتماعی مورد ارزش گذاری قرار گیرند و موجه باشند.

تبیین و توجیه مجازات‌ها و پاسخ‌های کیفری امری گریزناپذیر است. فرایند تبیین و توجیه در حقیقت فرایند مشروعیت بخشی و اعتبارسازی برای مجازات‌هاست. چنین فرایندی ضروری است

زیرا که در یک نظام کیفری عقلانی بایستی عقلانیت رفتارهای حاکمیت و حیطه و گستره مداخله در حقوق و آزادی های شهروندان جامعه معلوم و برای همه باورپذیر باشد.

۲. طرح مساله

تحلیل نظام مند پاسخ‌های کیفری و طراحی الگوی پاسخ دهی بر اساس مبانی نظری، متاثر از رویکردها و نگرش‌ها متفاوت خواهد بود. انتظار اینست که در گام دوم انقلاب اسلامی در چارچوب مبانی نظری قانونی اساسی، نظامی الگو و دارای هماهنگی و انسجام درونی و ارکانی هدفمند برای تولید پاسخ‌های کیفری مستقر شود.

مطابق با بند ۱۴ سیاست های کلی نظام درباره امنیت قضائی، ابلاغی مقام معظم رهبری، به بازنگری در قوانین در جهت کاهش عناوین جرایم و کاهش استفاده از مجازات زندان اشاره شده است. بدین ترتیب کاهش جمعیت زندان به عنوان یکی از مولفه های امنیت قضائی و حکمرانی قضائی مطلوب مدنظر قانونی اساسی در نظر گرفته شده است.

با توجه به توضیحات ارائه شده و سیاست کلی نظام جمهوری اسلامی به منظور کاهش جمعیت زندان، در این فراخوان به دنبال ایده‌هایی هستیم تا با بکارگیری از آن‌ها جمعیت زندان‌ها را بکاهیم. سوالاتی که در این مسیر مطرح است به شرح زیر است:

۲,۱. با توجه به مسائل و بحران‌های فردی و اجتماعی فراوانی که استفاده از زندان برای جامعه به وجود می‌آورد، چرا بر وجود و استمرار نهاد زندان اصرار می‌شود و چرا زندان به رغم تمامی ناکامی و ناکارآمدی‌های آن همچنان باقی مانده و در میان سیاستگذاران کیفری، مقامات قضائی و هم‌چنین در میان افکار عمومی طرفدارانی را دارد؟

۲,۲. چرا زندان با وجود کاستی‌های ظاهری و ناکارآیی محسوس در کنترل جرم و تکرار آن و هم‌چنین افزایش قابل توجه هزینه‌های انسانی، اقتصادی و سیاسی جرم و افزایش موارد تکرار جرم و بازگشت به زندان هم‌چنان گزینه اصلی برخورد با جرایم محسوب می‌گردد؟

۲,۳. سازوکارهای کاهش تعداد ورودی‌ها به زندان چیست؟ چگونه می‌توان بازگشت به زندان ناشی از تکرار جرم را کاهش داد؟

۲,۴. با توجه به چند ضلعی بودن مساله ازدحام جمعیت زندان چه رویکردهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی برای حل این مساله می‌توان اتخاذ کرد و چگونه می‌توان مسوولیت‌پذیری

- جامعه در مواجهه با بحران جمعیت زندان را برانگیخت و از ظرفیت نهادهای مختلف اجتماعی برای کاهش موارد پرونده‌های کیفری استفاده کرد؟
- ۲,۵. نهادهای عدالت ترمیمی مانند میانجیگری و همچنین متنوع سازی پاسخ به پدیده مجرمانه بر اساس مختصات فرهنگی اسلامی ایرانی ما چگونه می تواند موثر واقع گردد؟
- ۲,۶. زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی گرایش جامعه به مجازات حبس چیست و چگونه می توان در رابطه با حبس گرایی حداقلی فرهنگ سازی کرد؟
- ۲,۷. چه مجازات‌هایی می‌تواند به جای مجازات زندان جهت برخورد با مجرمین و بازدارندگی از ارتکاب و تکرار مجدد جرم، مورد استفاده قرار گیرد؟

۳. مشخصات فراخوان

- ۳,۱. مشارکت عموم ایده‌پردازان بلامانع است.
- ۳,۲. برای ارسال ایده باید در سامانه عضو شوید.
- ۳,۳. ایده‌های ارسالی توسط اعضای هیات علمی و پژوهشگران پژوهشگاه قوه قضائیه ارزیابی شده و سپس توسط کمیته راهبری شامل مدیران ارشد، قضات و اندیشمندان همکار با قوه‌قضائیه داوری خواهد شد و درباره پیاده سازی آن در دستگاه قضائی تصمیم‌گیری می‌شود.
- ۳,۴. در مسیر ارزیابی و داوری ایده‌ها، گام به گام به ایده‌پردازان اطلاع رسانی خواهد شد.
- ۳,۵. حداکثر تا تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۲۵ می‌توانید ایده‌های مرتبط با این فراخوان را ارسال نمایید.
- ۳,۶. از ایده‌های برتر در جشنواره ایده‌ها تقدیر خواهد شد.